

Õiguskantsler

Esimees Priit Pikamäe
Riigikohus
kantselei@riigikohus.ee

Teie 15.01.2014 nr 4-3-8-14

Meie 20.02.2014 nr 9-2/140255/1400840

**Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses
Kohtunike vanaduspensioni maksmise aluste muutmise põhiseaduspärasus**

Austatud Riigikohtu esimees

Palusite minu arvamust kohtute seaduse (KS) § 132⁷ lg 2 ja Eesti keskmise palgaga seotud ametipalkade maksmise ajutise korralduse seaduse, kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduse ja kohtute seaduse muutmise seaduse (muutmise seadus) § 3 p 2 alusel kohtute seaduse § 82 kehtetuks tunnistamise põhiseaduspärasuse kohta osas, milles need ei võimalda alates 01.07.2013 ümber arvutada seniseid kohtunike vanaduspensione lähtuvalt 01.07.2013 jõustunud Riigikohtu liikme, ringkonnakohtu kohtuniku ning maa- ja halduskohtu kohtuniku ametipalgast.

Tutvusin Tallinna Halduskohtu 13.01.2014 otsusega nr 3-13-1451 ja leian, et:

KS § 132⁷ lg 2 ja muutmise seaduse § 3 p 2 on osas, milles need ei võimalda alates 01.07.2013 ümber arvutada seniseid kohtunike vanaduspensione lähtuvalt 01.07.2013 jõustunud kohtuniku ametipalgast, õiguspärase ootuse põhimõttega kooskõlas, kuid võrdse kohtlemise põhimõttega vastuolus.

Järgnevalt põhjendan oma seisukohta lähemalt. Ühtlasi teatan, et ei taotle asja lahendamist suulises menetluses.

II VAIDLUSALUSED SÄTTED

Alates 01.07.2013 kehtetuks tunnistatud kohtute seaduse sätted

§ 78. Kohtuniku vanaduspension

(1) Kohtuniku vanaduspensioni on õigus saada isikul, kes on kohtunikuna töötanud vähemalt viisteist aastat ning on jõudnud vanaduspensioniiikka.

[---]

(3) Kohtuniku vanaduspensioni suurus on 75% tema viimasest ametipalgast.

[---]

§ 82. Pensioni suuruse muutmine

- (1) Kohtunikupension arvutatakse ümber, kui muutub ametikoha palk, mille järgi kohtunikupension on arvutatud.
- (2) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud juhul arvutatakse pension ümber kohtuniku ametipalga muutumise ajast alates.

Kohtute seaduse (alates 01.07.2013 kehtivas redaktsioonis) sätted

§ 132⁶. Kohtunikupensioni suurus

- (1) Kohtuniku vanaduspensioni ja väljateenitud aastate pensioni suurus on 75% tema viimasele ametikohale vastavast ametipalgast, mis kehtis päeval, millest alates pension määratakse.

[---]

§ 132⁷. Kohtunikupensioni määramine ning maksmine

[---]

- (2) Kohtunikupension, välja arvatud jooksva aasta palga alusel arvutatud pension, indekseeritakse iga aasta 1. aprilliks kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduse § 2 lõikes 2 nimetatud kõrgeima palgamäära indeksiga.

[---]

III ÕIGUSKANTSLERI SEISUKOHT

1. Põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavus – sätete asjassepuutuvus¹

1. Antud põhiseaduslikkuse järelevalve kohtuasja lähtekohaks on asjaolu, et kuni 01.07.2013 (v.a) kehtisid KS § 82 lõiked 1 ja 2, mille kohaselt arvutatakse kohtunikupension ümber kohtuniku ametipalga muutumise ajast arvates, kui muutub ametikoha palk, mille järgi kohtunikupension on arvutatud. Selle asemel kehtib alates 01.07.2013 KS § 132⁷ lg 2, mille kohaselt kohtunikupension (välja arvatud jooksva aasta palga alusel arvutatud pension) indekseeritakse iga aasta 1. aprilliks kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduse (KRAPS) § 2 lõikes 2 nimetatud kõrgeima palgamäära indeksiga.

2. Tallinna Halduskohus leiab, et see muudatus kohtuniku pensioni suuruses tingib võrdsuspõhiõiguse (PS § 12) rikkumise, sest puudub mõistlik ja asjakohane põhjus, ning ebaproportsionaalsel määral riivatakse õiguspärasest ootust (PS § 10) ning ka sõltumatu kohtusüsteemi põhimõtet (PS § 146).

3. Kui kohus peab rikutuks õiguspärase ootuse põhimõtet, siis on asjassepuutuvaks vähemalt norm, millega muudatus kehtestatakse.² Seega tuleb nõustuda Tallinna Halduskohtuga (otsuse p 13), et asjakohaseks tuleb pidada nii KS § 132⁷ lõiget 2 kui ka muutmise seaduse § 3 punkti 2 (KS § 82 kehtetuks tunnistamine) osas, milles need ei võimalda alates 01.07.2013 ümber arvutada seniseid kohtunike vanaduspensioone lähtuvalt 01.07.2013 jõustunud kohtuniku

¹ Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv. Norm on asjassepuutuv siis, kui kohus peaks asja lahendades otsustama selle kehtetuse korral teisiti kui selle kehtivuse korral. Lisaks on Riigikohtul õigus ja kohustus kontrollida, kas kohtule esitatud kaebus oli menetlusnormide kohaselt lubatav (RKÜKo 08.06.2009, nr 3-4-1-7-08, p 23), kas otsustava tähtsusega õigusnormi leidmiseks on kohus tuvastanud asja lahendamiseks olulise tähtsusega asjaolud (RKPJKm 09.09.2008, nr 3-4-1-15-08, p 17) ning kas konkreetse normikontrolli algatanud kohus on õigesti tõlgendanud põhiseadusvastaseks tunnistatud normi (RKPJKo 31.03.2011, nr 3-4-1-19-10, p 23).

² Analoogiliselt RKPJKo 30.09.1994, nr III-4/1-5/94.

ametipalgast (kohtu põhjendusi kordamata). Lisan Tallinna Halduskohtu põhjendusele, et vaid muutmise seaduse § 3 p 2 kehtetuks tunnistamisest ei piisaks ka seetõttu, et kui jätta ühtlasi kehtetuks tunnistamata KS § 132⁷ lg 2, siis kehtiks õiguskorras samaaegselt kaks kohtuniku pensioni ümberarvutamist reguleerivat sätet (KS § 82 ja § 132⁷ lg 2). Tulenevalt prioriteedireeglist *lex posterior derogat legi priori* tuleks KS § 82 asemel seega ikkagi kohaldada KS § 132⁷ lõiget 2 kui hilisemat normi.³

2. Normikontrolli põhjendatus, asjassepuutuvate normide vastavus põhiseadusele

4. Norm on formaalselt põhiseaduspärane siis, kui selle on vastu võtnud õige organ kohases menetluses ja norm on piisavalt õigusselge. KS § 132⁷ lg 2 ja muutmise seaduse § 3 p 2 on vastu võtnud Riigikogu, need on välja kuulutatud (PS § 107 lg 1) ja avaldatud (PS § 3 lg 2 ja § 108) ja ei ole teada, et normi vastuvõtmisel oleks menetlusreeglite (sh konstitutsionaalse normi vastuvõtmisel vajalik koosseisu häälteenamus) vastu eksitud. Samuti on asjassepuutuvad normid üheselt mõistetavad ning nende arusaadavuse üle ei vaielda,⁴ mistõttu on tegemist formaalselt põhiseaduspärase regulatsiooniga.

2.1. KS § 132⁷ lg 2 ja muutmise seaduse § 3 punkti 2 vastavus õiguspärase ootuse põhimõttele

5. Põhiseaduse §-st 10 tuleneb õigusriigi põhimõte, mis hõlmab õiguskindluse põhimõtte. Õiguskindluse põhimõte hõlmab omakorda õiguspärase ootuse ja *vacatio legis*'e põhimõtte.⁵ Olen seisukohal, et neid põhimõtteid tuleb käsitleda koos, sest põhimõtteliselt taandub küsimus sellele, kas õiguskorras isikule antud õigused ja pandud kohustused on muutunud (sõnamurdlikult⁶) rabavalt ebasoodsas suunas või on isikul mõistlik aeg, mille jooksul saaksid adressaadid uute normidega tutvuda ning oma tegevuse vastavalt ümber korraldada⁷. *Vacatio legis* on sealjuures üks aspekt, mida vaadelda, andes hinnangut, kas muudatus on toimunud „rabavalt“.

6. Olen seisukohal, et teenistuja saab põhimõtteliselt lähtuda sellest, et ta hakkab saama (eri)pensionini teenistuses oleku ajal kehtestatud tingimustel. See kehtib eriti juhul, kui (eri)pensionini maksmise üheks tingimuseks on teatud aja jooksul teenistuses oleku nõue (teenistusstaaz) ning isik selle nõude täidab. Ühtlasi võib ka eeldada, et pensionilubadus on

³ Vt ka RKPJKo 26.11.2007, nr 3-4-1-18-07, p 20: "Õigusselguse tagamise eesmärgil tuleb asjassepuutuvaks lugeda ka need sätted, mis omavad vaidlustatud normiga tihedat seost ning võivad kehtima jäädes tekitada ebaselgust õigusliku tegelikkuse suhtes."

⁴ Nõustun Tallinna Halduskohtu otsusega (p 14): „Kohus nõustub kaebaja Jaan Kartauga, et KS § 132⁶ lg 1 võib olla sõnastatud eksitavalt osas, milles see ei ütle üheselt, et kuni 30.06.2013 kohtuniku ametipalga suurenemisel muutunud kohtunikupensioni ei vähendata. Samas ei ole käesolevas asjas vaidluse all see, et kaebajatele on säilitatud nende senine pension, mille suurust ei ole vähendatud.“ Samas aga jätab kohus siin tähelepanuta, et samast sättest võib tuleneda ka osade 01.07.2013 seisuga pensionile jäänud kohtunike pensioni *suurendamine*. Minu hinnangul võiksid otse KS § 132⁶ lg 1 alusel nõuda pensioni ümberarvutamist kõik need kohtunikud, kelle pensionile jäämise ajal kehtinud pension oli suurem kui peale seda (alates 01.03.2009) kehtestatud 8% vähendatud kohtuniku ametipalga alusel arvestatud pension. Seda põhjusel, et nende puhul ei oleks pensioni vastavalt ümberarvestamata jätmisel täidetud KS § 132⁶ lg 1 tingimus, et kohtunik peaks pensioni saama (vähemalt) 75% enda viimasele ametikohale vastavast ametipalgast, mis kehtis päeval, millest alates pension määratakse (kohtuniku ametipalga vähendamist ettenägev säte ju enam ei kehti). Kui Riigikohus minuga selle osas nõustub, on nende kohtunike ootuspärase ootuse ja võrdse kohtlemise riived ka lisanduva pensioniosa võrra väiksemad kui teistel kaebajatel.

⁵ RKPJKo 31.01.2012, nr 3-4-1-24-11, p 48, vt ka p 49 ja p 66.

⁶ RKPJKo 31.01.2012, nr 3-4-1-24-11, p 49.

⁷ Võrdle hindamise lähtekohti RKPJKo 31.01.2012, nr 3-4-1-24-11, punktides 49 ja 66, mis sisuliselt kattuvad.

tegur, mis mõjutab isikut teenistusalaste otsuste langetamisel (s.t küsimuses, kas jätkata teenistuses või mitte).

7. Alates 01.07.2013 kehtetuks tunnistatud KS § 78 lõiked 1 ja 3 andsid isikule, kes on kohtunikuna töötanud vähemalt viisteist aastat ning on jõudnud vanaduspensioniiikka, õiguse saada kohtuniku vanaduspensioni suuruses 75% tema viimasest ametipalgast ning KS § 82 lõiked 1 ja 2 lubasid pensioni ümberarvutamist kohtuniku ametipalga muutumisel muutumise ajast alates. Analoogiline regulatsioon sisaldus juba 23.10.1991 vastu võetud Eesti Vabariigi kohtuniku staatuse seaduse algredaktsioonis⁸ (§ 33 lõiked 2 ja 3). Lihtsustatult saab olukorda esitada seadusandja aastakümneid püsinud lubadusena: kui töötad kohtunikuna 15 aastat, maksame sulle vanaduspensioniiikka jõudes pensionit 75% (sama ametikoha, mille järgi kohtunikupension on arvatud) kohtuniku ametipalgast.

8. Antud juhul on kaebajad omalt poolt täitnud seadusandja esitatud tingimuse ehk 15 aastat kohtunikuna töötanud (lisaks jõudnud vanaduspensioniiikka). Sellises olukorras seadusandja poolt lubaduse (osalisel) tagasivõtmisel on olemuslikult (abstraktselt) tegemist olukorraga, mis kõigist võimalikest ümberkorraldustest kõige enam tekitab küsimuse, kas pensioni maksmise tingimuste muutmine ei ole mitte toimunud sõnamurdlikult.⁹ Inimese tööpanus on vaba eneseteostuse üks olulisem väljendusvorm¹⁰ ning seda ei ole võimalik kuidagi tagantjärele tagasi võtta. Nõustun Tallinna Halduskohtuga (otsuse p 24), et: „erinevalt täna töötavatest kohtunikest või isikutest, kes alles kaaluvad kohtnikuametit, ei ole kaebajatel võimalik enam oma tööalaseid valikuid muuta ega ka ise täiendavalt pensioni saamisesse panustada, nt II või III pensionisamba kaudu.“ Seda ei muuda ka asjaolu, et muutmise seaduse avaldamise ja jõustumise vahele jäänud aeg (*vacatio legis*) oli üle kuue kuu ehk tavapärasest oluliselt pikem.¹¹ Sisuliselt on pensionile jäänud kohtunike ainukeseks võimaluseks muudatusega kohaneda lihtsalt sellega leppimine.

9. Teisest küljest (konkreetses olukorra vaatlusele asudes) aga ei toonud muudatus kaasa eripensioniiõiguse kaotust. Samuti säilitas seadusandja võimaluse pensioni tõusuks – see toimub vaid varasemast väiksemas ulatuses, sest parameeter, millega seadusandja kohtunike pensioni tõusu sidus (ehk KRAPS § 2 lõikes 2 nimetatud kõrgeima palgamäära indeks), on vaid üks kolmest komponendist, mis määravad ametis oleva kohtuniku ametipalga (KRAPS § 1). Kui tõstetakse kumbagi ülejäänud kahest komponendist (kõrgemate riigiteenijate kõrgeimat palgamäära või kohtunike ametipalga koefitsienti), siis tõuseks sellest vaid ametis olevate kohtunike ametipalk, mitte enam ühtlasi ka pensionile jäänud kohtunike pension. Teiselt poolt tuleb aga välja tuua, et see tooks vastupidisel juhul (kui kumbagi ülejäänud kahest komponendist mingil põhjusel vähendataks) kaasa soodsama olukorra just pensionile jäänud kohtunikele – nende pension ei väheneks, kuigi väheneb ametis olevate kohtunike ametipalk.¹² Seega on muudatus kohtunike pensioni arvestamise alustes varasemast ebasoodsam siis, kui ametis olevate kohtunike ametipalk kasvab ning seda just kõrgemate riigiteenijate kõrgeima palgamäära ja/või kohtunike ametipalga koefitsiendi kasvu (ja mitte indeksi kasvu) läbi.

⁸ RT 1991, 38, 473.

⁹ Analoogselt R. Maruste: „Asi on nii, et kui kord poliitiline valik on tehtud ja valitsus on otsustanud teatud sotsiaalsed õigused tagada ning teatud liigilist sotsiaalkaitset tunnustada ja pakkuda ning on sellekohase õiguse konkreetselt siduvana seadusesse kirjutanud, andes inimesele teatud varalised õigused või vähemalt õiguspärase ootuse nendele, siis tuleb oma lubadust täita.“ Eessõnas kogumikule „Euroopa Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendid. Sotsiaalkindlustus“. Sotsiaalministeerium. Tallinn 2009. Lk 11.

¹⁰ Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne 2012. T. Annus. PS § 29 komm nr 1, kättesaadav: <http://pohiseadus.ee/ptk-2/pg-29/>.

¹¹ Muutmise seadus avaldati Riigi Teatajas 29.12.2012 ning jõustus 01.07.2013.

¹² Väikese eelise annab pensionile jäänud kohtunikele ka asjaolu, et kui pensioni indekseerimine on juba jõustunud (s.t toimub esmakordselt 01.04.2014), siis ametis olevate kohtunike ametipalga suhtes kohaldatakse indekseerimist alles aasta hiljem (KRAPS § 17 lg 2).

10. Antud juhul ongi tegemist sellise olukorraga (vt Tallinna Halduskohtu otsuse p 10) ning konkreetsel normikontrollil tuleb sellest ka lähtuda. Varasemalt (enne 01.07.2013) sai esimese astme kohtunik pensioni suuruses 1999,62 eurot ning teise astme kohtunik 2249,57 eurot ehk 75% vastava kohtuniku ametipalgast. Kui pensioni ümberarvutamise regulatsioon oleks kehtima jäänud, oleks alates 01.07.2013 esimese astme kohtunik hakanud saada pensioni suuruses 2535 ning teise astme kohtunik 2925 eurot. Pensionitõus oluks seega vastavalt 535,38 ja 675,43 eurot, mis tähendab mõlemal juhul pensioni tõusu koguni rohkem kui ühe neljandiku võrra varasemast pensionist (üle 25%-line tõus). Ühtlasi osundan, et Sotsiaalkindlustusameti poolt tehtud arvutuse kohaselt on praegu pensionile mineva keskmist palka saanud isiku pensioni keskmiseks suuruseks 334,4 eurot.¹³ Sellest järeldub, et kohtunike pensioni suuruse vahe on koguni suurem kui keskmist palka saanud isiku pension (teise astme kohtunike puhul on vahe isegi rohkem kui kahekordne keskmist palka saanud isiku pension).¹⁴

11. Loomulikult ei saa pensionile jäänud kohtunikel olla õiguspärast ootust pensioni tõusuks just täpselt sellises suuruses (nagu ametis olevalgi kohtunikul ei ole õiguspärast ootust ametipalga tõusuks kindlas suuruses).¹⁵ Õiguspärane ootus seisneb siin ootuses sellele, et kohtunike pension oleks seadusandja poolt lubatud suhtes ametis olevate kohtunike ametipalgaga (ehk lubatud suhtes oleks pensionile jäänud ning ametis olevate kohtunikele riigi poolt võimaldatavad elatustasemed).¹⁶ Peale kohtunike ametipalkade tõusu (alates 01.07.2013) moodustab esimese astme kohtuniku pension 59% ning teise astme kohtuniku pension 58% vastava ametis oleva kohtuniku ametipalgast (senise 75% asemel). See tähendab varasemalt lubatust vastavalt 16 ja 17 protsendipunkti mahavõtmist.¹⁷ See vahe on märkimisväärne ja suureneb tulevikus arvatavasti veelgi.

12. Teiselt poolt nõuaks varasemast regulatsioonist tulenev pensionitõus aga ühtlasi märkimisväärset lisaressurssi. Muutmise seaduse eelnõu seletuskirjas ongi riigi raha kokkuhoidu eesmärgiks peetud¹⁸ (vt pikemalt Tallinna Halduskohtu otsuse p 18). Seadusandja vabadus teha

¹³ Millest baasosa 126,8183, kindlustusosak 14x4,718=66,05 ning staažiosak 30x4,718=141,54.

¹⁴ Vt ka allmärkus nr 4.

¹⁵ Kaebajad on väitnud, et tegemist on tähtajalise lubadusega, mille puhul õiguspärast ootust tuleb eriliselt kaitsta (kaebajate esindaja 18.12.2013 seisukoha punktid 1-4). Osundan siinkohal siiski, et soodsamat olukorda ehk pensioni ümberarvestamist tõusnud ametipalga järgi ei ole seadusandja antud juhul lubanud *tähtajalisena*, vaid hoopis *alates teatud tähtajast*. Tähtajalise lubaduse riive puhul seadusandja lubab, et soodustus kehtib teatud ajani, aga hiljem võtab soodustuse ära enne tähtaja saabumist (nagu näiteks RKPJKo 30.09.1994, nr III-4/1-5/94 kirjeldatud olukord). Antud juhul lubas seadusandja, et soodustus hakkab kehtima teatud ajast tulevikus, kuid iseenesest *tähtajatuna*, aga hiljem lükkas selle jõustumist kokku viiel korral edasi ja jättis lõpuks kaebajatele üldse andmata.

¹⁶ Siinkohal osundan ka asjaolule, et sotsiaalhüvitise näol on tegemist PS § 32 mõttes õigusnormi alusel tekkinud rahas hinnatava nõudeõigusega ([EIKo 12.04.2006 Stec jt vs. Ühendkuningriik](#), [EIKo 18.02.2009 Andrejeva vs. Läti](#), [EIKo 16.03.2010 Carson vs. Ühendkuningriik](#), [EIKo 04.11.2010 Tarkoev vs. Eesti](#) ja [EIKo 07.07.2011 Stummer vs. Austria](#)). Seega ei oleks täielikult välistatud ka õiguspärase ootusega kaetud sotsiaalhüvitise kaotamise käsitlemine omandipõhiõiguse (PS § 32) riivena. Seega, kui Riigikohus ei tuvasta põhiseaduse rikkumist muul alusel (võrdle ka RKPJKo 17.04.2012, nr 3-4-1-25-22, p 52), siis tuleks täiendavalt kaaluda ka seda aspekti.

¹⁷ Vt ka allmärkus nr 4.

¹⁸ Justiitsministeerium osundab (otsuse p 9 alap 2): „Eesti Kohtunike Ühingu peetud aruteludel jõuti kompromissile, et kõrgemate ametipalkade seadus saab kohtunike osas jõustuda üksnes siis, kui reformitakse ka juba pensionil olevate kohtunike pensione.“ (märkus: kohtunik Meelis Erik EKÜ esindajana väidab, et sellise „kompromissiga“ ei ole EKÜ kunagi nõustunud, vt EKÜ 29.11.2013 aastakoosoleku protokoll). Seega tõi Justiitsministeerium kohtunike pensioni senise ümberarvutamise korra (ja sellest lähtuva suhte ametis oleva kohtuniku palka) ohvriks ametis olevate kohtunike palgatõusule.

(poliitilisi) prioriteeditsuseid ressursi jagamisel on õiguspärase ootuse riive legitiimne eesmärk.¹⁹

13. 2013. aasta ettekandes Riigikogule osundab riigikontrolör Alar Karis: „Enamik riigi tulusid on ette broneeritud. Valdav osa riigieelarve kuludest on sellised, mis on seadusega määratud või muul moel fikseeritud. Need on kulud, mida riik peab oma kohustuste täitmiseks rahastama ning mis üldjuhul ei toeta riigi konkurentsivõimet. Selliste fikseeritud kulude osakaal on riigieelarves pidevalt kasvanud, need kulud on kasvanud kiiremini kui riigi tulud ning need jätkavad Rahandusministeeriumi hinnangul suurenemist ka edaspidi. Kui sel aastal võtavad fikseeritud kulud riigieelarvest 74%, siis aastal 2017 juba 77%. Fikseeritud kuludest suurima osa moodustavad sotsiaalkulud ehk raha, mis läheb pensionide, ravikindlustuse, peretoetuste jms tarvis. Need kulutused võtavad riigieelarvest juba peaaegu poole. [...] Pensionid on viie aastaga kasvanud mõnekümne euro võrra, kuid sotsiaalmaksulaekumistest nende maksmiseks ei piisa. Igal aastal tuleb sotsiaalkulude tarbeks kasutada järjest rohkem riigi muid tulusid. Kui käesoleval aastal pidi riik pelgalt pensionide maksmiseks leidma muudest tuludest juurde ca 370 miljonit eurot, siis aastal 2017 tuleb selleks leida juba ca 500 miljonit. Uuringute järgi ei ole Eesti pensionikindlustussüsteem praegusel kujul jätkusuutlik.“²⁰

14. Üldises pensionisüsteemis toimub seetõttu üleminek riiklikult pensionisüsteemilt isiku igakuisel panusel põhinevale pensionisambasüsteemile. Samuti on võetud suund eripensionisüsteemi reformimisele, sest eripensionidega senisel kujul jätkamist peetakse riigile liiga koormavaks.²¹ Näiteks ei teki eripensioniõigust enam alates 2013. aastast ametisse nimetatud riigikontrolöri ja õiguskantsleri ning sellest kuupäevast lõpetatakse ka juba määratud eripensionide ümberarvutamine seoses palga muutusega ning hakatakse neid indekseerima. Alates 01.01.2013 näeb pensioni indekseerimise ette ka politsei ja piirivalve seadus (§ 106 lg 1) ning alates 01.04.2013 kaitseväeteenistuse seadus (§ 211 lg 7). Samaaegselt antud kohtuasjas analüüsitava muudatustega jõustus kohtute seaduse muudatus, mille kohaselt alates 01.07.2013 ametisse asuvad kohtunikud (sarnaselt riigikontrolöri ja õiguskantsleriga) enam eripensioni ei saa.²²

15. Nende muudatuste valguses on arusaadav, et seadusandja teeb mõõndusi ka varasemalt lubatud eripensionide maksmise alustes. Kui seadusandja ei pea enam võimalikuks uutele teenistujatele soodustuste (eripensioniõiguse) andmist, siis on teatud määral õigustatud ka varasemate teenistujate soodustuste vähendamine – seda toetab võrdse kohtlemise põhimõte ehk võrdsuspõhiõigus (PS § 12), mille tagamise vajadus on samuti õiguspärase ootuse riivel legitiimseks eesmärgiks.

¹⁹ Sealjuures tuleb rõhutada vabadust mõjutada eelmiste Riigikogu koosseisude antud lubadusi (kui ressursi kokkuvõtteid ei oleks õiguspärase ootuse riivel legitiimseks eesmärgiks, saaks Riigikogu üks koosseis täielikult võtta järgnevatelt koosseisudelt valikuvõimaluse).

²⁰ Riigikogu 06.11.2013 stenogramm, kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=1383735424>. Rahandusminister Jürgen Ligi kinnitas hiljuti, et 2014. aastal on riigieelarvest kaetav pensionikindlustuse puudujääk 362,7 miljonit eurot (24.01.2014 kiri nr 1.1-1315908).

²¹ Vt <http://valitsus.ee/et/uudised/pressiteated/57002/seaduse-muudatus-kaotab-riigikontrolöri-ja-õiguskantsleri-eripensionid>. Õigupoolest oligi eripensionisüsteem algselt mõeldud ajutise lahendusena – Vabariigi Valitsust kohustati asendama riiklikud väljateenitud aastate pensionid osaliselt tööandja omavahendite arvel makstavate pensionidega (vt Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 14.05.1992 otsus "Eesti Vabariigi väljateenitud aastate pensionide seaduse rakendamise kohta" p 8 alap 3). Vt toimuvate arengute osas ka: <http://valitsus.ee/et/uudised/pressiteated/73420/riik-hakkab-tasuma-staatajate-vanglaametnike-eest-pensionifondimakseid>.

²² Alustasin selle pinnalt omal algatusel menetlust, et kontrollida selle põhiseaduspärasust (kohtuniku sõltumatuse piisavate tagatiste nõude osas tulenevalt PS § 147 lõikest 4).

16. Pensioni ümberarvestamise aluste ebasoodsamaks muutmine on nii riigi raha kokkuhoidu kui ka teenistujate võrdset kohtlemist silmas pidades nii sobiv kui ka vajalik abinõu. Järgnevalt kaalun selle proportsionaalsust (kitsamas tähenduses).

17. Eripensionid on soodustus võrreldes üldalustel riikliku vanaduspensioni saajatega. Eripensionid ei ole üldjuhul põhiseaduse § 28 lõikest 2 tulenev riigi kohustus.²³ Riigikohus on rõhutanud, et sellisel juhul tuleb erinevate argumentide kaalumisel arvestada, et tegemist on riigi heast tahtest ja poliitilistest eesmärkidest lähtuvalt isikutele antava hüve või soodustusega²⁴ – seega tuleb arvesse võtta seadusandja seatud poliitilisi eesmärke ning olla seadusandja kohaseks peetud lahenduse ümberhindamisel tagasihoidlik.²⁵ Seetõttu peaks seadusandjal eripensionid reguleerimisel olema ulatuslik kujundamisruum.²⁶

18. Samas nõustun Tallinna Halduskohtuga antud asjas (otsuse p 25), et: „Kohtunikupension sotsiaaltagatisena ei ole mitte kohtunike privileeg, vaid igapäevasele elule antav tagatis, et kohtunik saab sõltumatuna ja ilma mõjutamiseta mõista õigust vastavalt põhiseadusele, seadustele ja oma südametunnistusele. Kohtunik, kellel puudub kindlus, et talle tagatakse väärikas vanaduspõlv, võib olla sõltumata teistest kohtunikele antavatest tagatistest rohkem menetlusosaliste või muude kohtuasjast huvitatud isikute poolt mõjutatav.“ Kohtuniku sõltumatus on minu hinnangul õigusriigi põhimõtte kõige olulisem tagatis.²⁷

19. Samuti nõustun Tallinna Halduskohtu (põhjendusi kordamata) järeldusega (otsuse p 22), et: „[---] ka kohtuniku pension kui kohtuniku sõltumatuse tagatis on põhiseaduse § 15, § 146 ja § 147 lg 4 kaitsealas. Kohtunikule tagatav väärikas pension kaitseb kohtunikku surveavalduste eest, millega püütakse mõjutada täna ametis olevate kohtunike käitumist põhjusel, et kohtunikul on ebapiisava sissetuleku tõttu kartus oma toimetuleku ees pensionipõlves. Sellega tagatakse aga igapäevasele, et tema kohtuasja vaataks läbi sõltumatu ja erapooletu kohus.“ Tallinna Halduskohus toetab selle järelduse muuhulgas asjaolule, et Euroopa harta kohtunike seaduse kohta punkti 6.4 kohaselt on eriti oluline see, et kohtunikele, kes on jõudnud pensioniikka ja kes on olnud

²³ Analoogselt vanemahüvitise suhtes RKPJKo 14.05.2013 nr 3-4-1-7-13 p 47 ja RKPJKo 27.12.2011 nr 3-4-1-23-11 p 68 ning sünnitoetuse osas RKPJKo 08.03.2011 nr 3-4-1-11-10 p 62.

²⁴ RKPJKo 27.12.2011 nr 3-4-1-23-11 p 68.

²⁵ RKPJKo 14.05.2013 nr 3-4-1-7-13 p 47.

²⁶ Riigikohus on samas isegi sotsiaalsete põhiõiguste puhul osundanud: „Sotsiaalsete õiguste tagamisel on seadusandjal avar diskretsiooniõigus ja kohtud ei tohi seadusandja asemel asuda langetama sotsiaalpoliitilisi otsuseid. Sotsiaalsete põhiõiguste täpsem maht sõltub ka riigi majanduslikust olukorrast.“ (Riigikohtu üldkogu otsus 07.06.2011 nr 3-4-1-12-10 p 58). Seda enam (ulatuslikumalt) tuleb seadusandja kujundamisruumi tunnustada heast tahtest ja poliitilistest eesmärkidest lähtuvalt isikutele antava hüve või soodustuse puhul (analoogselt kohaliku omavalitsuse üksuse poolt antava hüve suhtes RKPJKo 08.03.2011 nr 3-4-1-11-10 p 62). Vrdl ka G. Lübke-Wolff. Kommentaarid artiklile 33. – H. Dreier. Grundgesetz. Kommentar. II kd. Artiklid 20-82. Tübingen 1998, art 33 änr 64 (seadusandja ulatuslik kujundamisruum teenistussuhte üksikute oluliste tingimuste kujundamisel).

²⁷ Riigikohus on leidnud, et: „Demokraatlikes riikides üldtunnustatud arusaama kohaselt on kohtuniku sõltumatus käsitatav ühelt poolt iga konkreetse kohtuniku sellise eelisõigusena, ilma milleta poleks tal võimalik täita enda ootuspärast rolli ja toimida sotsiaalsete konfliktide lahendamisel sõltumatu kolmanda isikuna. Sõltumatuse puudumine välistaks ka kohtuniku võimaluse vastutada enda tegevuse eest. Teisalt on demokraatlikes riikides kohtunike sõltumatusel lisaks eelmärgitule ka oluliselt avaram tähendus. Nimelt teenib kohtunike sõltumatus ka kõigi õigusemõistmist taotlevate ja selle õiglusele lootvate inimeste huve. Sõnaselgelt tuleneb selline järeldus Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (EIÖK) artiklist 6.1, mille järgi igapäevasele elule antav tagatis on põhiseaduses paigutatud paragrahvidesse 15 ja 146. Eelmärgitut arvestades tuleb tõdeda, et kohtuniku sõltumatuse tagatistel on nii kitsam - iga konkreetset kohtunikku puudutav - kui ka avaram - demokraatliku riigi toimimist tagav - mõõde.“ RKÜKo 14.04.2009, nr 3-3-1-59-07, p 32.

kohtunikud kindlaksmääratud ajaperioodi jooksul, makstakse pensioni määras, mis peab olema nii lähedane kui võimalik nende viimasele ametipalgale kohtunikuna.²⁸

20. Olen seisukohal, et lisaks pensioni piisavale määrale on sõltumatuse tagamisel oluline ka pensioni maksmise aluste stabiilsena püsimine, sest see annab kohtunikele ametis olemise ajaks kindlustunde, et tema olukord pensionil olles ootamatult ei halvene. Teisisõnu on kohtunikele piisava pensioni lubamisel kohtuniku sõltumatust tagav (loodetud) efekt vaid siis, kui kohtunikud saavad olla veendunud, et nende pensioni maksmise aluseid ootamatult rabavalt ebasoodsas suunas muuta ei saa. Seetõttu on pensioni maksmise aluste stabiilsena püsimisel kohtunike õiguspärase ootuse riive hindamisel eriline kaal. See ei tähenda, et kohtuniku pensioni maksmise alustes ei võiks seadusandja üldse muutusi teha. Sealjuures tuleb lihtsalt kohtuniku sõltumatuse tagamise vajadust eraldi silmas pida.

21. Sellest hoolimata olen muudatuse ulatust silmas pidades seisukohal, et kuigi pensioni maksmise aluste muutmine on kahtlemata negatiivse mõju ja märgilise tähendusega, ei ole muudatus piisavalt ulatuslik, et see kaaluks üles üldise vajaduse eripensionireformiks, arvestades sellega kaasnevat võrdse kohtlemise põhimõttest tulenevat vajadust tasakaalustada endiste, praeguste ja tulevaste teenistujate sotsiaalsed garantiid (muidugi võivad need jääda teatud ulatuses varasematele teenistujatele soodsamaks – see tulenebki vajadusest tasakaalustada võrdse kohtlemise nõuet teiselt poolt teenistujate õiguspärase ootusega). Muudatus pensioni ümberarvestamise alustes ei toonud kaasa pensionile jäänud kohtunike pensioni vähenemist – see üksnes ei suurene(nud) varasemast seadusandja lubadusest tuleneval määral. **Seega olen seisukohal, et KS § 132⁷ lg 2 ja muutmise seaduse § 3 p 2 (KS § 82 kehtetuks tunnistamine) on osas, milles need ei võimalda alates 01.07.2013 ümber arvutada seniseid kohtunike vanaduspensione lähtuvalt 01.07.2013 jõustunud kohtuniku ametipalgast, õiguspärase ootuse põhimõttega kooskõlas.**

22. Kui Riigikohus nõustub minuga, et kohtuniku pensioni ümberarvutamise aluste muutmine on kooskõlas õiguspärase ootuse põhimõttega, tuleb muudatust täiendavalt hinnata võrdse kohtlemise põhimõttest lähtuvalt.

2.2. KS § 132⁷ lg 2 ja muutmise seaduse § 3 punkti 2 vastavus võrdse kohtlemise põhimõttele

23. Tallinna Halduskohus püstitas võrdse kohtlemise küsimuse, moodustades järgmised võrreldavad grupid (otsuse p 15):

- a. „- pensioneerinud kohtunikud, kellele määrati pension kuni 30.06.2013 (k.a);²⁹
- pensioneerinud kohtunikud, kellele määrati või määratakse pension alates 01.07.2013.“
-

Kaebajad on väitnud ka ebavõrdset kohtlemist Riigikogu liikme pensioni saavate isikutega võrreldes.

²⁸ Märgin siinkohal, et kuna enne 01.07.2013 pensionile jäänud esimese astme kohtunik saab pensionit peaaegu kuuekordse keskmist palka saanud isiku pensioni suuruses (vt ka p 10; $1999,62:334,4=5,97972$), pean ma väljaspool kahtlust olevaks, et selline pension vastab jätkuvalt nõudele tagada kohtunikule pensionipõlveks sõltumatuse tagamiseks piisavalt väärikas sissetulek (arvestan ka asjaolu, et kohtuniku vanaduspension moodustab ka praegu oluliselt suurema osa tema viimasest palgast kui keskmist palka saanud isikul, kelle vanaduspension moodustab kõvasti alla poole tema viimasest palgast). Seega ei pea ma muudatust PS § 147 lõikega 4 vastuolus olevaks. Seetõttu leian ka, et kuigi suhe ametis olevate kohtunike palkadesse oluliselt muutus (vt p 11), ei saa ka praegust suhet siiski ülalviidatud harta sättega vastuolus olevaks pidada, eriti arvestades seda, et suhe iga kohtuniku enda viimasesse ametipalka ei vähenenudki (vt ka allmärkus nr 4).

²⁹ Olen edaspidi lihtsuse huvides asendanud tähtaja vormeliga „kuni 01.07.2013 (v.a)“. Vt ka allmärkus nr 4.

24. Riigikohus on leidnud, et mida erinevamad on võrreldavad grupid sisuliselt, seda erinevamalt võib seadusandja neid kohelda.³⁰ Sellega põhimõtteliselt nõustudes leian, et võrreldavate gruppide moodustamist tuleb alustada kahest kõige sarnasemast grupist, keda erinevalt koheldakse. Seda seetõttu, et kui grupi erinev kohtlemine kõige sarnasema grupiga on põhiseadusega vastuolus, siis puudub vajadus täiendavalt kontrollida erineva kohtlemise põhiseaduspärasust teiste vähem sarnaste gruppidega võrreldes (seaduse põhiseadusvastasus on juba tuvastatud). Kui grupi erinev kohtlemine kõige sarnasema grupiga ei ole aga põhiseadusega vastuolus, siis üldjuhul ei ole põhiseadusega vastuolus ka grupiga vähem sarnase grupi erinev kohtlemine, sest viimase puhul lisandub erinevusi, mis üldiselt toetavad erinevat kohtlemist veelgi (see ei peaks aga võrdlemist täielikult välistama, sest võivad esineda erilised asjaolud, mis võivad kaasa tuua teistsuguse järelduse³¹).

25. Seetõttu leian, et kuigi iseenesest saab enne 01.07.2013 pensionile jäänud kohtunikke võrrelda ka Riigikogu liikmetega,³² tuleb alustada nende võrdlemist kohtunikega, kes jäävad pensionile peale 01.07.2013, sest ainukeseks neid omavahel eristavaks tunnuseks on erinev pensionile jäämise aeg (kas enne või pärast 01.07.2013).

26. Seega võib Tallinna Halduskohtu moodustatud võrdlusgruppidega alglahtekohana nõustuda, kuid osundan, et õigupoolest on küsimus üldisem. Muudatus, millest tulenevalt pensionile jäänud kohtunike pensioni enam ametis oleva kohtuniku ametipalga muutumisel ümber ei arvestata, toob kaasa selle, et pensionile jäävate kohtunike pensionid on erinevas suuruses sõltuvalt nende pensionile jäämise ajast. See kehtib ka kõigi alates 01.07.2013 pensionile jäävate kohtunike suhtes – ka nende pensionid võivad olla (tõenäoliselt saavadki olema) omavahel võrreldes erinevas suuruses.³³ Teisisõnu ei ole teine moodustatud grupp ühetaoline. Põhimõtteliselt on koguni võimalik, et mõni alates 01.07.2013 pensionile jääv kohtunik hakkaks saama väiksemat pensioni kui enne seda pensionile jäänud kohtunik (kuigi eelduslikult ja loodetavasti³⁴ seda ei juhtu). Seda arvesse võttes tuleks teist võrreldavat gruppi kitsendada ehk jätta kõigepealt võrdlusest välja need kohtunikud, kelle pension võib kujuneda praegusest erinevaks.

27. Tallinna Halduskohtu poolt moodustatud teise grupi sees, kellele määratakse kohtuniku vanaduspension alates 01.07.2013 samal kuupäeval jõustunud kohtuniku ametipalga järgi, tuleb veel eristada neid kohtunikke, kes on 01.07.2013 seisuga juba seaduses toodud staažinõude täitnud (sarnaselt kuni 01.07.2013 (v.a) pensionile jäänud kohtunikega), ja neid, kes staažinõuet veel täitnud ei ole (erinevalt kuni 01.07.2013 (v.a) pensionile jäänud kohtunikest).

³⁰ RKPJKo 29.01.2014, nr 3-4-1-52-13, p 47.

³¹ Nt on sellise olukorraga tegemist, kui erineva kohtlemise sisu on erinev sõltuvalt võrreldavast grupist. Antud juhul ongi sellega tegemist – kui võrrelda alates 01.07.2013 kohtuniku vanaduspensionile jäävate kohtunikega, siis seisneb erinev kohtlemine selles, et erinev on lähtekohaks võetava ametipalga suurus. Kui aga võrrelda Riigikogu liikmetega, siis seisneb erinev kohtlemine selles, et Riigikogu liikmete pension on jätkuvalt püsivas suhtes Riigikogu liikme ametipalka, s.t arvestatakse ümber selle muutumisel (kohtunike puhul enam mitte).

³² Nõustun siinkohal Riigikohtuga, et põhimõtteliselt on kõik kõigiga võrreldavad (RKPJKo 30.09.2008, nr 3-4-1-8-08, p 24), s.t ei saa olla kaht sedavõrd erinevat gruppi, keda omavahel võrrelda ei saaks. Ühtlasi märgin, et kohtunike erinevat kohtlemist Riigikogu liikmetega võrreldes ei õigustaks Justiitsministeeriumi osundatu (otsuse p 9 alap 3), et Riigikogu liikmete töö on tähtaegne ja neil ei pruugi olla volituste lõppemisel tööd, kuhu naasta. Selle probleemi lahendamisel ei saa pidada (eri)pensionide maksmist kohaseks abinõuks (isik ei pruugi Riigikogu liikmeks oleku lõpetamisel olla vanaduspensionieas ja seega on pigem vaja rakendada tööturumeetmeid, pealegi kui isik on sel hetkel juba vanaduspensionieas, hakkaks ta saama üldist vanaduspensionit).

³³ Osundan, et kui lähtuda KS § 132⁶ lg 1 grammatilisest tõlgendusest (vt allmärkus nr 4) võivad väga erinevas suuruses pensioni hakata saama ka 01.07.2013 seisuga juba kohtuniku vanaduspensionit saama hakanud kohtunikud.

³⁴ See tähendaks ühtlasi, et ametis olevatele kohtunikele hakataks maksuma vähem palka kui neile maksti 30.06.2013 seisuga.

28. Seega on sarnaseimad võrreldavad grupid, keda erinevalt koheldakse:

- kohtunikud, kellele määrati kohtuniku vanaduspension kuni 01.07.2013 (v.a);³⁵
- kohtunikud, kes on 01.07.2013 seisuga kohtuniku vanaduspensioni saamiseks esitatud staažinõude täitnud ning kellele määrati või määratakse pension alates 01.07.2013 samal kuupäeval jõustunud kohtuniku ametipalga järgi.³⁶

29. Grupid sarnanevad selle poolest, et nendesse kuuluvad kohtunikud on 01.07.2013 seisuga kohtuniku vanaduspensioni saamiseks esitatud staažinõude täitnud (täitnud seadusandja esimese tingimuse). Grupid erinevad ainult kohtuniku vanaduspensionile jäämise aja poolest – esimesse gruppi kuuluvatele kohtunikele on määratud kohtuniku vanaduspension kuni 01.07.2013 (v.a), teise gruppi kuuluvatele määrati või määratakse alates 01.07.2013.

30. Muutmise seaduse eelnõu seletuskirjas on riigi raha kokkuhoidu peetud eesmärgiks (vt pikemalt Tallinna Halduskohtu otsuse p 18), millega õigustada varasema soodsama kohtuniku vanaduspensioni ümberarvestamise regulatsiooni kehtetuks tunnistamist. Samasuguse kindlusega ei ole võimalik aga tuvastada eesmärki, miks seadusandja ühelt poolt kuni 01.07.2013 (v.a) kohtuniku vanaduspensionile jäänud isikutelt võttis võimaluse saada pensionit 75% ulatuses 01.07.2013 jõustunud kohtuniku ametipalgast, kuid teiselt poolt säilitas selle võimaluse peale seda kuupäeva pensionile jäävatele kohtunikele (neile kõrgema pensioni maksmise vastu räägib ju samuti raha kokkuhoiu eesmärk – muutmise seaduse II lugemise seletuskirja kohaselt ongi raha kokkuhoidu ka tulevaste eripensionäride puhul silmas peetud³⁷).

31. Olen seisukohal, et samal ametikohal olnud teenistuja pension võib olla erinev sõltuvalt pensionile jäämise ajast, kui seda õigustavad sisulised erinevused tehtud töös või tööttingimustes³⁸ ning erinev kohtlemine on põhjalikult kaalutud. Käesoleval juhul on Tallinna Halduskohus (nõustades Justiitsministeeriumi seisukohaga, otsuse p 23) leidnud, et: „Isegi kui mõnda, et menetluslik raamistik, töövahendid ja -keskkond on aja jooksul muutunud, ei ole kohtule teada hüppelist muudatust kohtunike tööülesannetes väitmaks, et enne 01.07.2013 ja pärast seda kuupäeva pensioneerinud kohtunike tööülesanded erinevad niivõrd olulisel määral, et varem pensioneerinud kohtunikud ei peaks 01.07.2013 toimunud kohtuniku ametipalga

³⁵ Iseenesest võiks võrdlust veelgi suuremas ulatuses kitsendada, võrreldes omavahel kohtunikku, kellele on enne muudatuse jõustumist viimati kohtuniku vanaduspension määratud (Sotsiaalkindlustusameti andmetel jäi viimane kaebajatest esimese astme kohtunikuna pensionile 15.12.2012 ning teise astme kohtunikuna 01.05.2010), ja kohtunikku, kellele see esimesena määratakse peale muudatuse jõustumist (esimene kohtunik jäi teise astme kohtunikuna vanaduspensionile 02.07.2013 ehk päev peale muudatuse jõustumist, esimene esimese astme kohtunik jäi peale 01.07.2013 kohtuniku vanaduspensionile 06.09.2013). Samas aga ei võimaldaks selline võrdlus võtta seisukohta kõigi kaebajate osas (s.t esimene võrdlusgrupp tuleb vähemalt algselt moodustada kõiki kaebajaid hõlmavana). Vt ka allmärkus nr 4.

³⁶ Sotsiaalkindlustusameti andmetel on arvamuse andmise seisuga alates 01.07.2013 kohtuniku vanaduspensionile jäänud ehk 01.07.2013 jõustunud kohtuniku ametipalga järgi arvestatud pensioni saama hakanud juba 5 kohtunikku, neist 3 esimese astme kohtunikuna, 1 teise astme kohtunikuna ning 1 riigikohtu esimehena.

³⁷ „[---] määratud ning määrata vaid kohtunike pensione hakatakse indekseerima kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduses sätestatud kõrgeima palgamäära indeksiga senise palgast ümberarvutamise asemel. See aitab ka vähendada riigieelarve kulutusi pensionide maksmiseks.“ (rõhutus käesoleva kirja koostajalt). Samas on siiski mööndud, et: „2013. a kohtunike pension ei tõuse, v.a uue palga järgi arvutatav pension neil, kes jäävad pensionile pärast 1. juulit.“, s.t kuigi võib kahelda, kas seadusandja pensionitõusu soovis, võib öelda, et ta vähemalt mõnisk seda. SE 279 seletuskiri kättesaadav: www.riigikogu.ee.

³⁸ Nt sobib õigustusena see, et mõnes eriteenistuses (näiteks politseiteenistuses n-ö põllul töötavatel teenistujatel) olid taasiseseisvumisele vahetult järgnenud aastatel teenistustingimused praegustest raskemad ja ohud suuremad – see õigustaks varem pensionile jäänud isikute soodsamat kohtlemist nende hiljem pensionile jäänud isikutega võrreldes, kes sel raskel ajal teenistuses ei olnud. Vt ka RKHKo 23.04.2012 nr 3-3-1-7-12 p 14.

muutusest osa saama.“ Ka mulle ei ole teada sellist muudatust, mis saaks õigustada pensioni suuruse sedavõrd suurt vahet (vt punktid 10 ja 11).³⁹

32. Järgmisena tuleks võimaliku eesmärgina käsitleda 01.07.2013 seisuga ametis olnud kohtunike motiveerimist võimalikult pikaajaliselt ametis jätkama.⁴⁰ Seda eesmärki ei saa aga 01.07.2013 seisuga staažinõude täitnud kohtunike puhul olla, sest kohtunik ei pea kohtuniku vanaduspensionini saamise tingimuste täitmiseks olema ametis kuni vanaduspensioniea saabumiseni (erinevalt näiteks prokuröridest⁴¹). Nii hakkab (vanaduspensioniea saabumisel) kohtuniku vanaduspensionini saama ka kohtunik, kes on seisuga 01.07.2013 juba staažinõude täitnud, sel kuupäeval jätkuvalt ametis, aga kohe peale seda kohtunikuametist lahkub,⁴² mh võib-olla selleks, et asuda tööle mujal (vanaduspensioniea saabumiseni). Seetõttu ei saa suurema pensioni lubadus neid mõjutada kauem ametis jätkama. Seega ei saa ametis jätkamisele motiveerimist suurema pensioni saamise õigustusena käsitleda, sest sellist mõju ei saa sellel võrdlusgrupile olla.⁴³

33. Lisan, et regulatsioonile sellise eesmärgi omistamine läheks teiselt poolt vastuollu ka asjaoluga, et samaaegselt antud kohtuasjas analüüsitava muudatustega jõustus kohtute seaduse muudatus, mille kohaselt alates 01.07.2013 ametisse asuvad kohtunikud enam eripensionini üldse ei saa.⁴⁴ Oleks arusaamatu, kui seadusandja taotleks ühelt poolt 01.07.2013 seisuga ametis olevate kohtunike võimalikult pikaajaliselt jätkamist (rakendades selleks abinõu), sama alates 01.07.2013 kohtunikuks asujate puhul soovimata (jättes abinõu rakendamata).⁴⁵ Ühtlasi läheks selline eesmärk vastuollu ka muutmise seaduse eelnõu seletuskirjas märgitud eesmärgiga ühtlustada pensioni(süsteem). Praegust olukorda võib kirjeldada järgmise tabeli kujul⁴⁶ (all), millest nähtuvat olukorda ei saa kuidagi pidada pensionide ühtlustamiseks vähemalt kohtunikke omavahel võrreldes. Pensionide ühtlustamine reformi raames eeldab sujuvat (õiguspärase ootuse määra arvestavat) üleminekut rohkemalt vähemale. Pensioni vahepealset tõusu sellega õigustada ei saa.⁴⁷ Sarnaselt on Riigikohus küll tunnustanud seadusandja avarat otsustusruumi, kuid pidanud erinevat kohtlemist meelevaldseks siis, kui see on ilmselgelt asjakohatu.⁴⁸

³⁹ Justiitsministeerium leiab (otsuse p 9 alap 4), et kasvanud on kohtuasjade arv ja töö on muutunud pingelisemaks ning et vähendati kohtunike puhkusi. Samas tuleb minu hinnangul sellele vastukaaluks panna vähemalt asjaolud, et õiguskorra kujunemise järel oli kohtupraktika ja põhjaliku teoreetilise käsitluse (kommentaari) puudumise tõttu asjade lahendamine keerulisem kui praegu (vähemalt kriminaalkohtumenetlusse puutuvalt olid 90ndad ilmselt ka kohtunikule praegusest pingelisem aeg) ning et kohtunike töökoormuse vähendamiseks rakendatakse järjest suuremal määral järjest paremaid tehnilisi abivahendeid ning kohtuametnike (eriti viimasel ajal kohtujuristi institutsiooni juurutamine).

⁴⁰ Sarnaselt RKHKo 11.11.2004 nr 3-3-1-41-04 p 14.

⁴¹ Prokuratuuriseaduse § 25 lg 1: „Prokuröril, kes on prokurörina töötanud vähemalt 25 aastat, on pensioniea saabumisel õigus prokuröri vanaduspensionile [---].“

⁴² Antud juhul ongi üks kohtunik jäänud kohtuniku vanaduspensionile 02.07.2013 ehk päev peale muudatuse jõustumist.

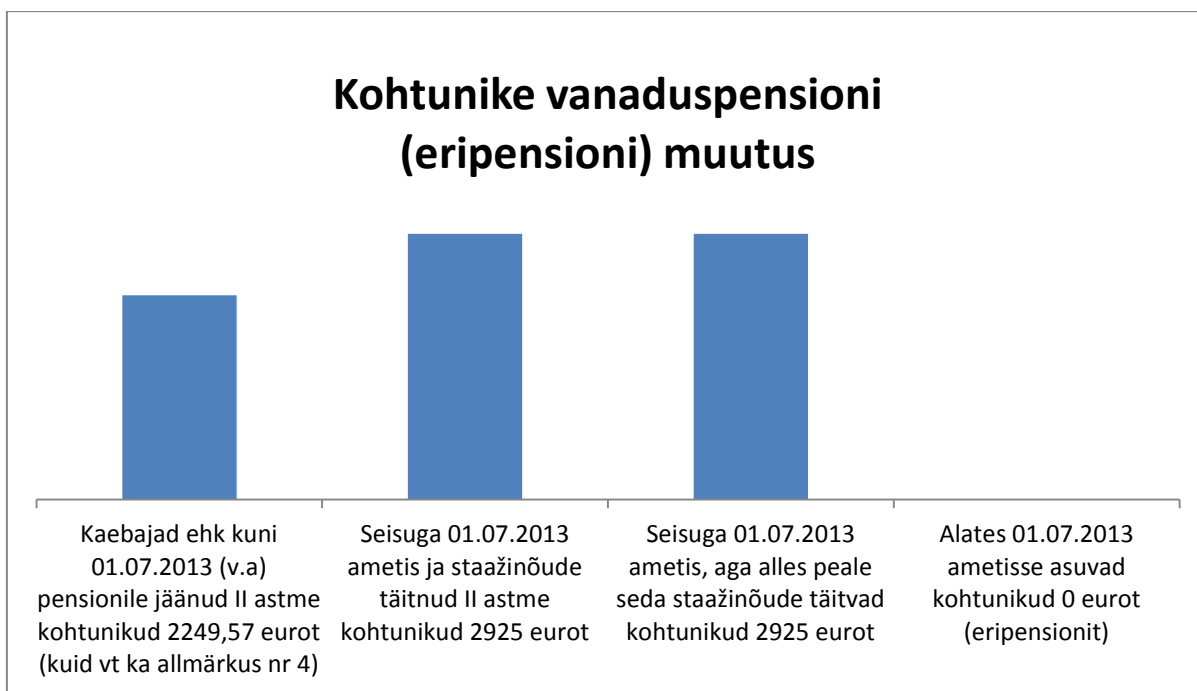
⁴³ Isegi kui pidada seda siiski legitiimseks eesmärgiks, oleks erinev kohtlemine selle pinnalt põhiseadusega vastuolus juba sobivuse astmel (see ei soodusta võrdlusgrupi sees ühelgi juhul eesmärgi saavutamist).

⁴⁴ Õiguskantsler alustas selle pinnalt omal algatusel menetlust, et kontrollida selle põhiseaduspärasust (kohtuniku sõltumatuse piisavate tagatiste nõude osas tulenevalt PS § 147 lõikest 4). Samas tuleb märkida, et nad hakkavad saama pensionile mineku ajast sõltuvalt riiklikku vanaduspensionini või pensioni nn pensionisammaste süsteemist (mis on eelduslikult ikkagi oluliselt väiksemad praegusest eripensionist).

⁴⁵ Mulle ei ole teada ka nende kahe grupi puhul ühtegi sisulist erinevust, mis võiks sellise eesmärgi lahknevuse kaasa tuua.

⁴⁶ Tabelis toodud arvud lähtuvad teise astme kohtunike pensioni suurusest, sest nende pensioni suuruse vahe on suurem ja tuleb graafikus seetõttu ilmekamalt esile.

⁴⁷ Seda enam, et (nagu eelpool osundatud – vt allmärkus nr 37) ka alates 01.07.2013 pensionile jäävate kohtunike puhul on taotletud riigieelarve kulude kokkuhoidu. Sellist pensionitõusu on raske õigustada ka seda silmas pidades, et erinevalt enne 01.07.2013 pensionile jäänud kohtunikest on ametis olevatel kohtunikel võimalik veel vähemalt mingil määral enda pensionipõlve kindlustada (alates 01.07.2013 tõusnud) kõrgemast palgast, millele osundab ka eelnõu

34. Seega jääb pensionide erinevuse ainukeseks õigustuseks võimalus varem pensionile jäänud kohtunike pensionide arvelt riigi raha kokku hoida (vt ka otsuse p 14). Sisuliselt tuleb Riigikohtul lahendada küsimus, kas teenistujad võivad saada erinevas suuruses pensioni sõltuvalt nende pensionile jäämise ajast lihtsalt raha kokkuhoiuks, kui pensioni erinevusl puudub samas sisuline õigustus.⁴⁹

35. Olen seisukohal, et raha kokkuhoidu eraldiseisvana (kui sellega ühtlasi ei kaasne mõnd muud eesmärki) ei saa erineva kohtlemise õigustamisel legitiimse eesmärgina käsitleda (nõustades mh riigikohtunik Priit Pikamäe eriarvamuse punktiga 4 Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 3. detsembri 2013. a otsuse kohta kohtuasjas nr 3-4-1-32-13, millega on ühinenud riigikohtunik Eerik Kergandberg⁵⁰). Seda peamiselt seetõttu, et see eesmärk kehtib ühtmoodi (võrdselt) mõlema isikute grupi puhul (kui neil puudub sisuline erinevus, millest oleks tuletatav muu eesmärk) – seadusandjal oleks raha kokku hoida vaja ka alates 01.07.2013

seletuskiri (viide allmärkuses nr 36): „Käesoleval ajal saab igaüks kaasa aidata oma tulevase pensioni kujundamisele, sõlmides lisaks kohustuslikule kogumispensionile ka vabatahtliku kogumispensioni lepingu või valides muu säästmise viisi, mistõttu pole riikliku pensioni erisused enam põhjendatud.“ Täpselt samadel põhjustel ei oleks adekvaatne käsitleda legitiimse eesmärgina 01.07.2013 seisuga ametis oleva kohtuniku õiguspärasest ootust sellesse, et ta hakkab pensionile saamisel saada pensioni vähemalt enda viimasest ametipalgast 75% ulatuses (seda iseäranis juhul, kui Riigikohus ei nõustu minuga allmärkuses nr 4 võetud seisukoha osas, s.t ka kõigile enne 01.07.2013 pensionile jäänud kohtunikele seda osa enda viimasest ametipalgast pensionina ei tagata). Vähemalt – kui seda siiski legitiimse eesmärgina käsitleda – ei ole siis erinevat kohtlemist võimalik õigustada mõõdukuse tasandil, arvestades seda, et enne 01.07.2013 pensionile jäänud kohtunike õiguspärasest ootust on samuti riivatud ning neil ei ole enam võimalik ümberkorraldusi teha (erinevalt ametis jätkanutest).

⁴⁸ RKPJKo 21.01.2004, nr 3-4-1-7-03, p 37.

⁴⁹ Sealjuures ei kehti eeldus, et varem pensionile jäänud isik saab väiksemat pensioni – nt eelnenud majandussurutisele (nn masule) analoogse olukorra tekkimine tulevikus võib kaasa tuua hoopis hilisemate pensionäride väiksema pensioni. Nii on see juba masust tingituna näiteks politseiteenistujate puhul, sest nende suhtes ei ole kehtinud kohtunike suhtes kehtinud pensioni ümberarvutamisele analoogset regulatsiooni. Seega saavad osad enne masu pensionile jäänud politseiteenistujad kõrgemat pensioni kui masu ajal (samalt ametikohalt) pensionile jäänud – viimased jäävadki saama väiksemat pensioni nii enne kui ka pärast masu pensionile jäänud politseiteenistujatest.

⁵⁰ Kättesaadav <http://www.nc.ee/?id=11&tekst=222567071>.

pensionile jäävate kohtunike pensionidelt. Ometi peab seadusandja võimalikuks nende pensioniks vastav lisaressurss leida. Seega puudub ka võimalus väita, et sellist lisaressurssi ei saa leida just enne seda pensionile jäänud kohtunikele. Iseenesest võib küll olla õige, et ressurssi ei ole piisavalt kõigile, kuid see iseenesest ei peaks tingima ühe grupi eelistamist teisele. Kahe grupi erinevaks kohtlemiseks peaks olema mingi sisuline erinevus (sellest oleks ühtlasi tuletatav ka erineva kohtlemise muu eesmärk). Võrdse kohtlemise põhimõtte kontrollimisel on ju küsimus selles, miks alates 01.07.2013 pensionile jäävatele kohtunikele enne seda pensionile jäänutest rohkem makstakse. Oleks ebaloogiline põhjendus, et makstakse rohkem, sest raha ei ole.

36. Nõustun iseenesest Riigikohtuga, et põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses ei peaks kohus ühele isikutegrupile seadusandja antud soodustusi teistele isikutegruppidele laiendama.⁵¹ Sama kohtuasja lõppjäreldusest (vastuolu võrdse kohtlemise põhimõttega ei leitud) võiks aga oletada, et Riigikohus näeb seda ühtlasi (lõpliku) takistusena tuvastada vastuolu võrdse kohtlemise põhimõttega (sellises olukorras).⁵² Tõepoolest, kohus ei peaks *laiendama*. Kuid kohtu otsusest selle kohta, et erinev kohtlemine on põhiseadusega vastuolus, ei tuleneki veel üheselt, et seadusandja peab soodustust *laiendama*. Seadusandjal on võimalik ka varem paremini koheldud grupilt eelis ära võtta (mis ei ole küll soovitatav) või seda vähendada sel määral, et tekib võimalus varem halvemini koheldud grupi olukorda parandada.⁵³

37. Seda pensioni pinnalt näitlikustades – seadusandja ei pea maksma kõigile rohkem pensioni, vaid võib varem soodsamalt koheldud grupele maksta vähem, et luua võimalus maksta varem ebasoodsalt koheldud grupele rohkem. See on kooskõlas ka Riigikohtu varasema seisukohaga, et: „Sotsiaalsete õiguste tagamisel on seadusandjal avar diskretsiooniõigus ja kohtud ei tohi seadusandja asemel asuda langetama sotsiaalpoliitilisi otsuseid. Sotsiaalsete põhiõiguste täpsem maht sõltub ka riigi majanduslikust olukorrast.“⁵⁴ Juhul, kui kohus leiab, et erinev kohtlemine on põhiseadusega vastuolus, säilib seadusandjal võimalus langetada sotsiaalpoliitiline otsus (arvestades ka riigi majanduslikku olukorda), kas säilitada senine soodustus ja laiendada seda ka ebasoodsalt koheldud isikute grupele, või kaotada või vähendada (astmeliselt) senist soodustust (kuni võrdse kohtlemise ja õiguspärase ootuse põhimõtted on tasakaalustatud). Seda arvestades võiks Riigikohus küll tuvastada regulatsiooni vastuolu põhiseadusega, kuid kaaluda samas võimalust anda seadusandjale muudatuste tegemiseks mõistlik aeg enne seaduse kehtetuks tunnistamise jõustumist.⁵⁵

⁵¹ RKPJKo 27.12.2011, nr 3-4-1-23-11, p 69.

⁵² Selline järeldus tähendaks õigupoolest, et võrdse kohtlemise põhimõtte (peale miinimumi tagamist antavate) sotsiaalsete õiguste puhul ei kehti – sellist järeldust põhiseadus minu hinnangul (mh ka põhiõigusnormi kaitseala laiendava tõlgenduse nõuet arvestades) ei võimalda. Selline lähenemine annaks selles valdkonnas faktiliselt seadusandjale suvaõiguse ning sotsiaalsete õiguste vallas võrdse kohtlemise kontrollimiseks ja tagamiseks puuduks (tõhus) õiguskaitsevahend. Ühtlasi on see sisuliselt vastuolus ka Riigikohtu enda püsiva praktikaga (sh samas viidatud lahendis), kus sotsiaalse õiguse erinevust siiski võrdse kohtlemise aspektist kaalutakse. Kui Riigikohus aga tõesti leiab, et seadusandja poolt antud soodustuse puhul ei saagi tuvastada vastuolu võrdse kohtlemise põhimõttega, siis oleks õigusselgust ja kaebajate muid õigusi arvestades parem otse välja öelda, et võrdse kohtlemise põhimõtte (peale miinimumi tagamist) sotsiaalsete õiguste puhul ei kehti. Siis ei hakka kaebajad põhiseaduspärasuse küsimust tõstatama (või üldse kaebust esitama, kui erinev kohtlemine on ainuke argument), s.t hoiavad kokku aega ja raha.

⁵³ Selline soodustuste kaotamine vähendamine ei ole vastuolus ka õiguspärase ootuse põhimõttega, kui sealjuures järgitakse vajadust tagada astmeline üleminek (õigustehniliselt on see saavutatav ka nt pika *vacatio legis* andmisega), mis arvestaks isikutel juba tekkinud õiguspärase ootuse määra (ja nende poolt selles ootuses antud panust).

⁵⁴ RKÜKo 07.06.2011 nr 3-4-1-12-10 p 58.

⁵⁵ Põhimõtteliselt sarnaselt RKPJKo 28.10.2008 nr 3-4-1-5-02, p 37. Tähtaja andmisel ei jääks ka olukord ebamääraseks ajaks lahendamata (nagu eelviidatud kohtulahendi järel juhtus). See tähendab küll ühtlasi, et kui seadusandja ei tee vajalikke muudatusi enne tähtaja saabumist, siis toob Riigikohtu otsus tähtaja saabumisel tõepoolest kaasa soodustuse laienemise (vähemalt seni kuni seadusandja lõpuks ikkagi muudatuse teeb) – kuid on oluline, et seadusandjal on olnud võimalus seda vältida (ühtlasi annab see seadusandjale täiendava motivatsiooni olukorra lahendamiseks viivitamatult tegeleda).

38. Tulles tagasi raha kokkuhoiu kui võimaliku legitiimse eesmärgi juurde, osundan paralleelina Euroopa Kohtu praktikale võrdse kohtlemise põhimõtte osas Euroopa Liidu õiguses. Näiteks 15.01.2002 otsuses kohtuasjas C-55/00 *Elide Gottardo vs. Istituto nazionale della previdenza sociale* (INPS), milles vaieldi selle üle, kas riikidevahelise kahepoolse lepinguga teineteise kodanike suhtes võetud kohustusi tuleb võrdse kohtlemise põhimõttest tulenevalt (töötajate liikumisvabaduse tagamisel) laiendada ka kolmanda EL riigi kodanikule, leidis Euroopa Kohus (p 38): „Ainsad vastuväited, mis INPS ja Itaalia valitsus on esitanud selleks, et põhjendada pr Gottardo täidetud kindlustusperioodide liitmisest keeldumist, seonduvad nende võimaliku rahalise koormusega ja haldusraskustega [---]. Need alused ei õigusta Itaalia Vabariigi poolset asutamislepingust tulenevate kohustuste mittetäitmist.“

39. Ka Riigikohus on öelnud, et erinevat kohtlemist ei saa õigustada *pelgalt* administratiivsete ja tehnilist laadi raskustega⁵⁶ (siinkohal märgin, et igasugune administratiivne raskus ongi sisuliselt ressursikulu) ning: „Sotsiaalsete õiguste tagamisel on seadusandjal avar diskretsiooniõigus ja kohtud ei tohi seadusandja asemel asuda langetama sotsiaalpoliitilisi otsuseid. Sotsiaalsete põhiõiguste täpsem maht sõltub ka riigi majanduslikust olukorrast. Samas ei tohi riigi sotsiaalpoliitilistest kaalutlustest lähtuvad valikud kaasa tuua, et piiratud ravikindlustuse vahendeid jagatakse PS § 12 lõikest 1 tulenevat võrdsuspõhiõigust rikkudes.“⁵⁷

40. Ressursi (raha) puudus ei saa seega olla erineva kohtlemise õigustuseks, kui see on *ainuke* õigustus. Võrdsuspõhimõttega on vastuolus olukord, kus mõned peavad üldistes huvides (ressursi kokkuhoid) saama väiksemaid soodustusi kui teised, kes on samal määral üldistes huvides panustanud.⁵⁸ Sellest tulenevalt nõustun Tallinna Halduskohtu seisukohaga (otsuse p 25): „Seega ei saa üksnes riigi raha kokkuhoidu kaebajate ning ka ühiskonna õiguste riive ulatust arvestades lugeda asjakohaseks või mõistlikuks põhjuseks.“

41. Seega olen seisukohal, et **KS § 132⁷ lg 2 ja muutmise seaduse § 3 p 2 (KS § 82 kehtetuks tunnistamine) on osas, milles need ei võimalda alates 01.07.2013 ümber arvutada seniseid kohtunike vanaduspensione lähtuvalt 01.07.2013 jõustunud kohtuniku ametipalgast, võrdse kohtlemise põhimõttega vastuolus.**

42. Lisan, et kui Riigikohus leiab legitiimse eesmärgi siiski olemas olevat, siis ei oleks erinev kohtlemine selle ulatuse tõttu (vt punktid 10 ja 11) vähemalt *üksnes* raha kokkuhoiu eesmärgil minu hinnangul mõõdukas (ehk oleks ikkagi võrdse kohtlemise põhimõttega vastuolus) vähemalt kahe sellise kohtuniku võrdlemisel, kellest üks on pensionile jäänud vahetult enne 01.07.2013⁵⁹ ja teine vahetult peale 01.07.2013.⁶⁰

⁵⁶ RKPJKo 21.01.2004, nr 3-4-1-7-03, p 39.

⁵⁷ RKÜKo 07.06.2011 nr 3-4-1-12-10 p 58.

⁵⁸ Kohandades antud olukorrale Riigikohtu seisukohta: „Võrdsuspõhimõttega oleks vastuolus olukord, kus üks või mõned üksikud peaksid üldistes huvides kandma suuremaid kulutusi kui teised, kes samuti kasutavad üldistes huvides loodud vahendeid ja ressursse. Õiglase hüvitise maksmise vajadus omandipõhiõiguse riive proportsionaalsuse tagamiseks tekib olukordades, kus ühe üksikisiku varaline kaotus on võrreldes teiste isikutega ebaproportsionaalselt suur.“ RKÜKo 31.03.2011, nr 3-3-1-69-09, p 61.

⁵⁹ Sotsiaalkindlustusameti andmetel jäi viimane kaebajatest (esimese astme kohtunikuna) kohtuniku vanaduspensionile 15.12.2012.

⁶⁰ Esimene kohtunik jäi (teise astme kohtunikuna) vanaduspensionile 02.07.2013 ehk päev peale muudatuse jõustumist. Siinkohal osundan veelkord, et mida erinevamad on võrreldavad grupid sisuliselt, seda erinevamalt võib seadusandja neid kohelda (RKPJKo 29.01.2014, nr 3-4-1-52-13, p 47). Selle pinnalt võib väita, et mida varem on kohtunik pensionile jäänud, seda enam võiks tema pensioni suurus erineda pärast 01.07.2013 pensionile jäänud kohtunike pensionist (seega võiks seadusandja põhimõtteliselt diferentseerida pensioni suurus seni pensionile jäänud kohtunike puhul, arvestades nende pensionile jäämise aja lähedust muudatuse jõustumise ajale). See

43. Lõpetuseks pean aga oluliseks rõhutada, et vajadus läbi viia reform õigustab üldjuhul isikute erinevat kohtlemist, kui erinevused lähtuvad vajadusest tagada sujuv (astmeline) üleminek. Praegust pensionireformi silmas pidades tähendab see, et seadusandja võib isikuid lähtuvalt pensionile mineku ajast erinevalt kohelda, moodustades neist grupid ning diferentseerides pensioni suurust (gruppi üldiselt iseloomustavast õiguspärase ootuse ulatusest lähtuvalt). Nii võiks seadusandja põhimõtteliselt maksta järjest väiksemas suuruses pensionit (mida hiljem isik pensionile jääb, seda väiksem pension).

44. Riigikohtul tuleks silmas pidada ka võimalust, et erinev kohtlemine pensioni suuruses, mis tuleneb üksnes pensionile jäämise ajast (s.t puudub muu sisuline erinevus), võib endast kujutada kaudset diskrimineerimist vanuse alusel, mis on vastuolus Euroopa Liidu õigusega.⁶¹

III Kokkuvõte

Olen seisukohal, et KS § 132⁷ lg 2 ja muutmise seaduse § 3 p 2 (KS § 82 kehtetuks tunnistamine) on osas, milles need ei võimalda alates 01.07.2013 ümber arvutada seniseid kohtunike vanaduspensione lähtuvalt 01.07.2013 jõustunud kohtuniku ametipalgast, õiguspärase ootuse põhimõttega kooskõlas, kuid võrdse kohtlemise põhimõttega vastuolus, sest erineval kohtlemisel puudub legitiimne eesmärk.

Kui Riigikohus leiab legitiimse eesmärgi siiski olemas olevat, siis oleks erinev kohtlemine selle ulatuse tõttu vähemalt *üksnes* raha kokkuhoiu eesmärgil mittemõõdukas ehk võrdse kohtlemise põhimõttega vähemalt kahe sellise kohtuniku võrdlemisel, kellest üks on pensionile jäänud vahetult enne 01.07.2013 ja teine vahetult peale 01.07.2013.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Indrek Teder

---

omakorda tähendab, et osade (kõige varem pensionile läinud) kaebajate puhul võib erinev kohtlemine olla ka mõõdukas ehk põhiseaduspärane.

⁶¹ Mh kohtuotsuses C-447/09 *Brigge, Fromm an and Lambach v. Deutsche Lufthansa AG* 13.09.2011 (siin oli küll tegemist otsese diskrimineerimisega) leidis kohus, et õhuliikluse turvalisust ei saa vanusest tuleneva eristamise puhul legitiimseks eesmärgiks pidada, sest direktiiv 2000/78 nimetab võimalike erisuste põhjendusena vaid tööturgu ja kutseõpet. Vt ka p 38 ülal.